

**'n FENOMENOGRAFIESE
ONDERSOEK NA
VERHOUDINGE BINNE DIE
BATEGEBASEERDE
BENADERING**

deur

HERMINA OLIVIER

Voorgeleë ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad

PHILOSOPHIAE DOCTOR

in

OPVOEDKUNDIGE SIELKUNDE

in die

DEPARTEMENT OPVOEDKUNDIGE SIELKUNDE
FAKULTEIT OPVOEDKUNDE

aan die

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA

STUDIELEIER: PROF LIESEL EBERSÖHN
MEDE-STUDIELEIER: DR RONÉL FERREIRA

2009

VOORWOORD en DANKBETUIGINGS

Hierdie PhD-reis het in 2005 begin toe ek as fasiliteerder opgetree het tydens bategebaseerde intervensiewerkswinkels as deel van 'n longitudinale navorsingsprojek. Ek het geweet ek wil die bategebaseerde benadering bestudeer en het verhoudinge binne dié benadering gekies omdat die aspek my gefassineer het. Prof Liesel Ebersöhn het my voorgestel aan fenomenografie en ek het weggespring, vol entoesiasme begin lees, vrae begin vra en probeer fokus.

Ek het die voordeel gehad dat ek reeds in die veld betrokke was en goeie vertrouwensverhoudinge met die onderwysers gehad het. Ek was bewus van die feit dat die drie gemeenskappe waarin my studie plaasgevind het, uiteenlopend was en my agtergrond van dié van die deelnemers verskil het, maar het myself oopgestel om te leer.

Hoogtepunte van die veldwerk was om die psigososiale projekresultate te aanskou as uitvloeisel van die bategebaseerde intervensie. Nog 'n hoogtepunt was die entoesiasme van die deelnemers en die vriendskappe wat ek met hulle gevorm het in hierdie reis van vyf jaar. Laagtepunte was die swaarkry in die gemeenskappe waarin ek gewerk het, die sigbare effekte van MIV/VIGS ('n onderwyser in een van die bategebaseerde groepe is in hierdie tyd oorlede) en die talle ander hindernisse wat die deelnemers/onderwysers ervaar het.

Ek het my data geanaliseer, gereeld gereflekteer en bevindinge opgeskryf. In die volgende ses hoofstukke beskryf ek my PhD reis – 'n reis wat ek beplan om in die toekoms voort te sit.

Ek wil graag my opregte dank en waardering uitspreek teenoor:

- ❖ Liesel en Ronél, my studieleiers, vir hul volgehoue ondersteuning, toewyding en bekwame leiding wat aan my die geleentheid gebied het om as navorser te groei.
- ❖ Tilda, my mede-navorser en vriendin, vir haar aanmoediging en belangstelling.
- ❖ Naas, my man, vir sy liefde, motivering en inspirasie.
- ❖ My kinders Kara, Jaco en Christi vir hul geduld met die skryf van mamma se “boek”.
- ❖ My ouers en skoonouers vir jul jarelange ondersteuning en aanmoediging.
- ❖ Die deelnemers aan die studie, vir hul entoesiastiese samewerking.
- ❖ God, aan Hom die eer.

Hermien Olivier

Maart 2009

ABSTRACT

The purpose of this study was to investigate relationships in the asset-based approach. This study forms part of a longitudinal asset-based community intervention research project. A qualitative approach was followed, guided by a phenomenological epistemology. Informed by theories on relationships, the systems theory and literature on the asset-based approach I constructed a conceptual framework on relationships in the asset-based approach. In this conceptual framework relationships within the asset-based approach were described in terms of personal needs of the individual, the influences of relationships, the nature of relationships and the context within which asset-based relationships occur. Purposeful sampling was applied to select eight educators from three schools in the communities of Soshanguve, Eersterust and Oshoek as participants. Data was collected by means of semi-structured phenomenographical interviews used together with observations (documented as visual data, field notes and personal reflections).

Based on the literature review I conceptualised relationships in the asset-based approach, thus adding to the literature on relationships and on the asset-based approach. Five prominent categories of description emerged subsequent to the phenomenographic data analysis. These categories were visually presented in a phenomenographical outcome space. *Teamwork* emerged as the main category. The two categories *care and support* and *communication* were included in the teamwork category. The participants experienced *barriers* in the asset-based intervention process but overcame them in order to achieve positive *changes due to relationships*. This study contributed to the knowledge base of relationships in the asset-based approach.

SLEUTELTERME / KEY CONCEPTS

Verhoudinge	: relationships
Bategebaseerde benadering	: asset-based approach
Fenomenologie	: phenomenology
Fenomenografie	: phenomenography
Uitkomsruimte	: outcome space
ekosistemiese teorie	: ecosystemic theory
Spanwerk	: teamwork
Kommunikasie	: communication
omgee en ondersteun	: care and support
Hindernisse	: barriers

INHOUDSOPGAWE

VOORWOORD en DANKBETUIGINGS	ii
ABSTRACT	iv
SLEUTELTERME / KEY CONCEPTS	v
LYS VAN TABELLE	ix
LYS VAN FIGURE	x
LYS VAN FOTO'S	xi
LYS VAN BYLAE	xiii
HOOFSTUK 1	2
OORSIG EN ORIËNTASIE VAN DIE STUDIE	2
1.1 INLEIDING EN RASIONAAL VAN STUDIE	2
1.1.1 Waarom verhoudinge in die bategebaseerde benadering?	6
1.1.2 Waarom verhoudinge?	9
1.2 NAVORSINGSVRAE	10
1.3 KONSEPTUELE RAAMWERK EN TEORETIESE AANNAMES	10
1.3.1 Bategebaseerde benadering (BGB)	11
1.3.2 Verhoudingsteorieë – insluitend die ekosisteemteorie	13
1.3.3 Fenomenografie	16
1.4 PARADIGMATIESE PERSPEKTIEF	16
1.5 NAVORSINGSMETODE EN –STRATEGIE	16
1.5.1 Navorsingsontwerp	16
1.5.2 Data-insameling	17
1.5.3 Databronseleksie	18
1.5.4 Keuse van deelnemers	19
1.5.5 Data-analise en interpretasie	23
1.6 UITLEG VAN HOOFSTUKKE	24
1.7 SLOTOPMERKING	25
HOOFSTUK 2	28
LITERATUUROORSIG	28
2.1 INLEIDING	28
2.2 KONSTRUK: VERHOUDINGE	29
2.2.1 Verhoudinge: verskillende perspektiewe en teorieë	30
2.2.1.1 'n Sosiologiese en sosiale sielkundeperspektief op verhoudinge	31
2.2.1.2 Sielkundige perspektief op verhoudinge	36
2.2.1.3 'n Opvoedkundige sielkundige perspektief op verhoudinge ..	38
2.2.1.4 Menslike verhoudinge en menslike hulpbronne – 'n perspektief op verhoudinge	42
2.2.1.5 'n Opvoedkundige en filosofiese perspektief op verhoudinge ..	44
2.2.2 Opsomming	45
2.3 BATEGEBASEERDE BENADERING	47
2.3.1 Verhoudinge binne die bategebaseerde benadering (BGB)	48
2.4 KONSEPTUELE RAAMWERK VIR DIE STUDIE	53

2.5	SLOTOPMERKING	56
HOOFSTUK 3.....		58
NAVORSINGSMETODOLOGIE EN -STRATEGIE		58
3.1	INLEIDING	58
3.2	PARADIGMATIESE AANNAMES	60
3.2.1	Metateoretiese paradigma	60
3.2.2	Metodologiese paradigma	62
3.3	NAVORSINGSPROSES EN AGTERGROND	64
3.4	NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE	66
3.4.1	Fenomenografie	66
3.4.2	Seleksie van gevalle en deelnemers	69
3.4.3	Data-insameling en dokumentering	70
3.4.3.1	Fenomenografiese data-insameling	70
3.4.4	Data-analise en -interpretasie	75
3.5	ETIESE ASPEKTE	76
3.6	ROL VAN DIE NAVORSER	78
3.7	KWALITEITSKRITERIA	81
3.7.1	Geloofwaardigheid	81
3.7.2	Oordraagbaarheid	84
3.7.3	Vertroubaarheid	85
3.7.4	Bevestigbaarheid	86
3.8	SLOTOPMERKING	86
HOOFSTUK 4.....		88
RESULTATE VAN DIE STUDIE.....		88
4.1	INLEIDING	88
4.2	AGTERGROND	90
4.2.1	Bategebaseerde intervensiewerkswinkels	90
4.2.2	Data-insameling: fenomenografiese onderhoude	92
4.3	BESKRYWENDE KATEGORIEË VAN DEELNEMERS SE ERVARINGE	94
4.3.1	Kategorie 1: Kommunikasie (“koukus oor ’n koppie tee”)	96
4.3.1.1	Subkategorie 1.1: Kommunikasie ter wille van samesyn en ondersteuning	96
4.3.1.2	Subkategorie 1.2: Vertroulikheid tydens kommunikasie ..	98
4.3.1.3	Subkategorie 1.3: Kommunikasievaardighede	99
4.3.2	Kategorie 2: Spanwerk (“as ons saam is kan ons dinge laat gebeur”)	101
4.3.2.1	Subkategorie 2.1: Omstandighede waarin spanwerk plaasvind	102
4.3.2.2	Subkategorie 2.2: Samewerking en doelwitte in spanwerk ..	104
4.3.3	Kategorie 3: Omgee en ondersteuning (“deur dik en dun”) ..	108
4.3.3.1	Subkategorie 3.1: Wyse van omgee en ondersteuning ...	109
4.3.3.2	Subkategorie 3.2: Aard van omgee en ondersteuning	112
4.3.4	Kategorie 4: Hindernisse by veranderinge (“ons het ons voete gesleep”)	114

4.3.5	Kategorie 5: Veranderinge as gevolg van verhoudinge (“die lig het aangegaan ”)	117
4.3.5.1	Subkategorie 5.1: Emosionele veranderinge	119
4.3.5.2	Subkategorie 5.2: Kennisverwerwing	120
4.3.5.3	Subkategorie 5.3: Interpersoonlike veranderinge	121
4.3.5.4	Subkategorie 5.4: Netwerke	124
4.4	UITKOMSRUIMTE	128
4.5	SLOTOPMERKING	130
HOOFSTUK 5		132
NAVORSINGSBEVINDINGE		132
5.1	INLEIDING	132
5.2	BEVINDINGE VAN DIE STUDIE	133
5.2.1	Spanwerk	134
5.2.1.1	Omstandighede waarin spanwerk plaasvind	134
5.2.1.2	Samewerking en doelwitte in spanwerk	138
5.2.2	Kommunikasie	140
5.2.2.1	Kommunikasie ter wille van samesyn en ondersteuning	141
5.2.2.2	Vertroulikheid tydens kommunikasie	141
5.2.2.3	Kommunikasievaardighede	142
5.2.3	Omgee en ondersteuning	143
5.2.3.1	Wyses van omgee en ondersteuning	143
5.2.3.2	Aard van omgee en ondersteuning	144
5.2.4	Veranderinge as gevolg van verhoudinge	145
5.2.4.1	Emosionele veranderinge	145
5.2.4.2	Kennisverwerwing	146
5.2.4.3	Interpersoonlike veranderinge	147
5.2.4.4	Netwerke	148
5.2.5	Hindernisse by veranderinge	148
5.3	SLOTOPMERKING	151
HOOFSTUK 6		153
OORSIG, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS		153
6.1	INLEIDING	153
6.2	HOOFSTUKOORSIG	153
6.3	GEVOLGTREKKINGE AAN DIE HAND VAN NAVOR-SINGSVRAE	154
6.3.1	Watter uitkomsruimte beskryf die konstruk van verhoudinge in die BGB?	155
6.3.2	Hoe kan bategebaseerde verhoudinge gekonseptualiseer word?	155
6.3.4	Hoe kan bategebaseerde verhoudinge gekonseptualiseer word?	163
6.4	FINALE REFLEKSIES	166
6.4.1	Moontlike bydrae van my studie	166
6.4.2	Moontlike beperkinge van die studie	172
6.5	AANBEVELINGS	174
6.6	TEN SLOTTE	176
BRONNELYS		177

LYS VAN TABELLE

Tabel 2.1	Opsomming van verhoudingsteorieë.....	45
Tabel 2.2	Opsomming van verhoudingsbegrippe binne die BGB.....	53
Tabel 3.1	Data-insameling.....	70
Tabel 3.2	Geloofwaardigheidstrategieë.....	83
Tabel 4.1	Fases van bategebaseerde intervensiewerkswinkels	90
Tabel 4.2	Biografiese inligting van deelnemers	92
Tabel 4.3	Navorsingskedule.....	93
Tabel 4.4	Fenomenografiese onderhoude: Voorbeeldvrae.....	94
Tabel 4.5	Kommunikasie (“koukus oor ’n koppie tee”).....	96
Tabel 4.6	Spanwerk (“as ons saam is kan ons dinge laat gebeur”).....	101
Tabel 4.7	Omgee en Ondersteuning (“deur dik en dun”).....	108
Tabel 4.8	Hindernisse by veranderinge (“ons het ons voete gesleep”).....	114
Tabel 4.9	Veranderinge as gevolg van verhoudinge (“die lig het aangegaan”)	117

LYS VAN FIGURE

Figuur 1.1	Raamwerk van die studie.....	5
Figuur 1.2	Verloop van navorsing.....	17
Figuur 2.1	Raamwerk van die studie: deel van totale studie relevant tot hoofstuk twee.....	29
Figuur 2.2	Konseptuele raamwerk: Verhoudinge binne die BGB.....	54
Figuur 3.1	Raamwerk van die studie: deel van totale studie relevant tot hoofstuk drie.....	59
Figuur 3.2	Die navorsingsproses.....	64
Figuur 4.1	Raamwerk van die studie: deel van totale studie relevant tot hoofstuk vier.....	89
Figuur 4.2a	Kategorie 1 – kommunikasie.....	95
Figuur 4.2b	Kategorie 2 – spanwerk.....	95
Figuur 4.2c	Kategorie 3 – omgee en ondersteuning.....	95
Figuur 4.2d	Kategorie 4 – hindernisse by veranderinge.....	95
Figuur 4.2e	Kategorie 5 – veranderinge as gevolg van verhoudinge.....	95
Figuur 4.3	Uitkomsruimte van deelnemers se ervaringe van verhoudinge binne die BGB.....	129
Figuur 5.1	Raamwerk van die studie: deel van totale studie relevant tot hoofstuk vyf.....	133
Figuur 6.1	Konseptuele raamwerk: Bategebaseerde verhoudinge.....	156
Figuur 6.1	Konseptuele raamwerk: BGB verhoudinge geïntegreer met uitkomsruimte.....	164

LYS VAN FOTO'S

Foto 1.1	Voorbeelde van uitdagings by Skool 2 in hierdie studie (armoede in gemeenskap en gebrek aan fasiliteite soos klaskamers).....	3
Foto 1.2	Onderwysers van Skool 2 besig om bates (koeie) en potensiële bates (kalfies) in hul gemeenskap te identifiseer tydens BGI.....	6
Foto 1.3	Voorbeeld van positiewe veranderinge (groentetuin en verhoudinge) na BGI by Skool 3.....	7
Foto 1.4	Voorbeelde van verskillende kontekste (omgewings) van skole in hierdie studie.....	8
Foto 1.5	Voorbeeld van samewerking tydens BGI by Skool 2.....	10
Foto 1.6	Tydens BGI identifiseer onderwysers negatiewe aspekte in hul gemeenskap (slange) asook moontlike bates (knopkieries) om die slange mee te vernietig by Skool 2.....	11
Foto 1.7	Voorbeeld van 'n batekaart ontwikkel deur onderwysers van Skool 2.....	12
Foto 1.8	Voorbeeld van 'n batekaart om verskillende sisteme in die gemeenskap rondom Skool 1 aan te dui.....	14
Foto 1.9	Voorbeeld van visuele data: Onderwysers besig met BGI-werkswinkels in Skool 2.....	19
Foto 1.10	Voorbeeld van visuele data: Omgewingskonteks van Skool 1.....	19
Foto 1.11	Skool 1: Skool en omgewing.....	21
Foto 1.12	Voorbeelde van Skool 1 se projekte: Kralewerk en groentetuin (ouer besig om kekerertjies te oes).....	21
Foto 1.13	Skool 2: Skool en omgewing.....	22
Foto 1.14	Skool 2: Beplanning van MIV/VIGS-ondersteuningsgroep binne die BGI-projek.....	22
Foto 1.15	Skool 3: Skool en omgewing.....	23

Foto 1.16	Voorbeeld van Skool 3 se groentetuinprojek.....	23
Foto 3.1	Voorbeelde van visuele data: Omgewing van Skool 2.....	74
Foto 3.2	Data-verifiëring deur deelnemers: navorser sit data uiteen.....	82
Foto 4.1	Fase 3 – batekaarte (Skool 3).....	91
Foto 4.2	Fase 7 – “Memory boxes” (Skool 3).....	91
Foto 4.3	Fase 6 – beplanning van BGI- psigososiale projekte (Skool 2).....	92
Foto 4.4	Skool 2: “kouskus oor ’n koppie tee” – visuele voorstelling van samesyn.....	96
Foto 4.5	Skool 1 – voorbeeld van samewerking tydens BGI.....	102
Foto 4.6	Voorbeeld van omgee en ondersteuning.....	109
Foto 4.7	Moontlike hindernisse voor veranderinge: swak sosio-ekonomiese omstandighede wat heers in die gemeenskap by Skool 3.....	115
Foto 4.8	Wanneer verandering gebeur: Onderwysers by Skool 3 tydens eerste sessie in die BGI (maak van batekaarte) en aan einde by die BGI-projek (groentetuin).....	118
Foto 4.9	Wanneer verandering plaasvind: Verhoudinge tussen onderwysers aan die begin van BGI en na afloop van BGI by Skool 2.....	118
Foto 4.10	Wanneer verandering plaasvind: BGI-projek – groentetuin by Skool 3.....	118
Foto 6.1	Einde van my PhD reis.....	176

LYS VAN BYLAE

- BYLAAG 1 Toestemming om navorsing te doen en etiese klaring
- BYLAAG 2 Opsomming van longitudinale navorsingprojek en befondsing
- BYLAAG 3 Voorbeeld van fenomenografiese onderhoudtranskripsie en -analise
- BYLAAG 4 Voorbeeld van observasies: visuele data
- BYLAAG 5 Voorbeeld van observasies: veldnotas en refleksies